

Venedik Bienali'nin Osmanlı İmparatorluğu'yla İlk Teması: Saray Koleksiyonundan Bir Tablo Talebi*

The First Contact of the Venice Biennale with The Ottoman Empire: Request for a Painting from the Ottoman Court Collection

Aynur Gürlemez Arı**

Öz

Venedik Bienali Uluslararası Sanat Sergisi dünya ülkelerinin sanat alanında ulusal kimliklerini güçlendirmesine imkân sağlayacak bir organizasyon olarak tasarlanmıştır ve ilk sergisini 1895 yılında gerçekleştirmiştir. Ulusal davetin zorunlu olduğu bu etkinliğe uzun yıllar Avrupa'nın ve dünyanın sayılı ülkeleri davet edilmiş, Osmanlı İmparatorluğu ise resmi olarak son bulduğu tarihe dek Venedik Bienali sergilerine hiçbir zaman davet edilmemiş ve ulusal bir katılım göstermemiştir. Fakat yapılan araştırmayla *Venedik Bienali* temsilcilerinin 1914 yılında, bienal kapsamında gerçekleşecek *Giuseppe De Nittis Retrospektif Sergisi* için Osmanlı İmparatorluğu'nun ilgili makamlarıyla temas kurdukları tespit edilmiştir. Dönemin politik gelişmelerinin belirleyici olduğu günlerde iki ülke arasında kurulan bu temas, ilk kez ortaya çıkarılan belgeler eşliğinde ele alınmış ve makale içinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Venedik Bienali, Giuseppe De Nittis, İtalya-Osmanlı İmparatorluğu ilişkileri, Antonio Fradeletto

Abstract

The Venice Biennale International Art Exhibition was designed as an organization that would enable the countries of the world to strengthen their national identity in the field of art, and held its first exhibition in 1895. To this event, where the national invitation was compulsory, many countries of Europe and the world were invited for many years, but the Ottoman Empire was never invited to the Venice Biennale exhibitions until the date it officially ended. Although the Ottoman Empire did not nationally participate in the Venice Biennale, it was determined that the representatives of the Venice Biennale made contact with the relevant authorities of the Ottoman Empire in 1914 regarding the Giuseppe De Nittis Retrospective Exhibition to be held within the scope of the Venice Biennale. In the days when the political developments of the period were determinative, this contact, which was established between the two countries, was discussed in the accompaniment of the documents revealed for the first time and evaluated in the article.

Keywords

Venice Biennale, Giuseppe De Nittis, Italy-Ottoman Empire Relations, Antonio Fradeletto

* Bu makale, Yazarın “Venedik Bienali’nde Türkiye” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** **Sorumlu Yazar:** Aynur Gürlemez Arı (Öğr. Gör. Dr.), Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul, Türkiye. E-posta: aynurgurlemezari@gmail.com ORCID: 0000-0003-2483-1661

Atf: Gurlemez-Ari, Aynur. “Venedik Bienali’nin Osmanlı İmparatorluğu’yla İlk Teması: Saray Koleksiyonundan Bir Tablo Talebi.” *Art-Sanat*, 13 (2020): 169–188. <https://doi.org/10.26650/artsanat.2020.13.0007>

Extended Summary

It is known that the interaction between the Turkish and Italian cultures began through trade at an early date in the geography of the Mediterranean Sea, and continued with the Ottoman Empire in a positive way. After the establishment of the Kingdom of Italy in 1861, the Ottoman Empire immediately recognized the new kingdom officially, and Sultan Abdülaziz (1861-1876) as with other states, expressed that a trade treaty would be made with this new kingdom.

Relations between the Kingdom of Italy and the Ottoman Empire continued on the basis of good relations during the reign of Abdülhamid (1876-1909). The Ottoman Empire, although it made its presence felt in the Fine Art Exhibitions of many Universal Fairs, did not take part in the *Venice Biennale International Art Exhibitions*, which held its first event in the period when Abdulhamid the Second was on the throne in 1895. In the research, it was deemed necessary to ask why the Ottoman Empire was not invited to, not why it did not participate in, since participation in the Venice Biennale was by invitation.

Although there is no official invitation to the Ottoman Empire made by the *Venice Biennale*, some documents encountered in its archives showed that the biennial management communicated with the Ottoman Empire regarding a different subject. The documents which are the subject of the research were unearthed for the first time, and used in the research.

The first document, dated 17 March 1914 in the Ottoman Archives, shows that the managers of the *Venice Biennale* wanted to borrow a painting from the Ottoman Empire to be exhibited in the 11th *Venice Biennale*, which would take place in 1914. In the document, the painting, of which the artist was stated as *The Painter De Nittis*, and which was stated to display the *Concorde Square of Paris*, was requested for display, and again, according to the information given, it would be returned after the exhibition. The second document, dated 19 March 1914, which was identified in the Ottoman Archives and shared the same details, is the continuation of the first correspondence.

The research on the subject was carried out in the historical archives of the *Venice Biennale (ASAC: Archivio Storico delle Arti Contemporanee)*, of which the central was located in Venice, and the equivalent of the documents found in the Ottoman Archives were searched for in the biennial archives. Another document, which was considered to be written to be sent by telegraph, was found among the copies of the letters belonging to the relevant year, in the research carried out by *Camillo Garroni Carbonara*, the Ambassador of Italy in Istanbul. In the third document, dated March 12, 1914, the director of the *Venice Biennale*, *Antonio Fradeletto*, communicated with the Italian Ambassador to Istanbul, *Camillo Garroni Carbonara*, about the requested painting.

According to these official correspondences, the painting called the *Concorde Square of Paris*, which belonged to the Italian painter Giuseppe De Nittis, and which was at the Ottoman Court Collection at that time, was requested from the Ottoman Empire to be exhibited in the 11th *Venice Biennale* in 1914. The painting was requested for the retrospective to be organized in the name of *Giuseppe De Nittis* (1846-1884). The request was mediated by the Italian Ambassador to Istanbul, *Camillo Garroni Carbonara*, but it was understood that the permission of Sultan V. Mehmet Reşad could not be obtained, and that the painting was not sent to the Biennial of 1914. On the other hand, the biennial committee did not extend an official invitation to the Ottoman Empire to participate in the biennale. The Ottoman Empire, which entered World War I five months after this incident, could not be the subject of a likely invitation any more.

The painting requested by the biennial management is now registered in the National Palaces Collection of the Grand National Assembly of Turkey. The painting named *Concorde Square of Paris*, dated 1875, is 59x84 cm. in size and is oil on canvas. The painting was purchased by the palace during the reign of Sultan Abdulaziz (1861-1876) on October 7, 1875, from the *Goupil Gallery*, for 25.000 francs. At this point, it is not a coincidence that the paintings belonging to the painters who had a direct or indirect relationship with the Barbizon School such as *Giuseppe de Nittis* were found in the Ottoman palace, and in the 19th century, these painters had an important place in the art market presented by *Goupil Gallery*, with the influence they created in France.

On the other hand, in the subject researched, *Antonio Fradeletto*, who signed the request for the borrowing of the painting, has come into prominence as a historical figure. Fradeletto served as the General Secretary of the biennial between 1895 and 1919, and served in various positions between the years 1899-1914 as an exhibition commissioner and a jury. However, biennial directors, such as *Antonio Fradeletto*, were frequently criticized for not presenting a democratic election environment, directing the *Venice Biennale* according to their own preferences and reflecting Italy's foreign policy to the biennial. In light of all this information, it is clear why the Ottoman Empire did not make its presence felt in, or why it was not invited to, the *Venice Biennial* between 1895 and 1914, despite the activity it showed in the Fine Arts Exhibitions of World Fairs. The fact that the *Venice Biennale's* management was quite political during this date range, and that Italy did not intend to establish intimate relations with the Ottoman Empire, appear to be the main reasons for not inviting the Ottoman Empire to the *Venice Biennale*. On the other hand, the interest of the names such as *Antonio Fradeletto* in the Paris Salon Exhibitions, as well as their interest in the masters of classical and romantic art styles, seem to have ruled out the production of paintings in the Ottoman Empire. This unproductive period between

the two countries ended with the end of World War I and the collapse of the Ottoman Empire. However, this situation was not different for the new Turkish republic. The normalization in relations started after World War II, and as a result of new post-war policies, Turkey was invited through official channels, for the first time, to the *Venice Biennale* in 1948.

Giriş

Türk-İtalyan ilişkilerinde kültürel alanda yaşanan etkileşimin Akdeniz coğrafyasında erken tarihlerde ticaret aracılığıyla başladığı, Osmanlı İmparatorluğu ile devam ettiği ve İtalya Krallığı'nın¹ kurulmasından sonraki dönemdeyse ilişkilerin artan ölçüde ve olumlu yönde ilerlediği bilinmektedir. Osmanlı Devleti 1861 yılında kurulan yeni İtalya Krallığı'nı hemen tanımış, Sultan Abdülaziz (1861-1876) diğer devletlerle olduğu gibi bu yeni krallıkla da bir ticaret antlaşmasında bulunulacağını irade etmiştir. İki ülke ilişkileri, Sultan II. Abdülhamid döneminde de (1876-1909) iyi niyet temelinde devam etmiştir. 29 Temmuz 1900'de İtalyan Velihaht Prens III. Vittorio Emanuele ve Prenses Elena İstanbul'u ziyaret etmiş, Sultan II. Abdülhamid tarafından bizzat ağırlandırılmışlardır.² İyi ilişkileri gösteren bir başka unsur da bu dönemde birçok İtalyan sanatçı ve mimarın imparatorluk içinde çeşitli görevlerle kültür hayatı içinde yer almış olmasıdır.³ Osmanlı İmparatorluğu ve İtalya Krallığı arasındaki ilişkilerin bozulması, İtalyanların sömürgecilğe ve Osmanlı hâkimiyetindeki topraklara yönelmesiyle başlamış, olumlu seyreden ilişkiler İtalya'nın 1911'de Trablusgarp'a saldırmasıyla son bulmuştur.⁴

1911 yılına kadar Türk-İtalyan ilişkilerinde belirgin bir husumet yaşanmamasına ve Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok evrensel fuarın güzel sanatlar sergilerinde varlık göstermesine rağmen, 1895'te II. Abdülhamid'in tahtta olduğu dönemde (1876-1909) ilk etkinliğini düzenleyen *Venedik Bienali Uluslararası Sanat Sergisi*'nde, Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir şekilde yer almadığı görülür. 1911 yılına kadar *Venedik Bienali*'nin değişmez katılımcı ülkeleri Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Norveç, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, Rusya, Amerika, Macaristan'dır. I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Venedik Bienali etrafında toplanan bu ülkeler bienale aralıksız şekilde katılmaya devam etmiş fakat bu *Kardeşler Birliği*'nin⁵ ahengi bienalin kuruluş mottosunda yer alan "*sanat aracılığı ile kazanılacak bir dünya barışı*" için yeterli olmamış ve I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla bienale katılan ülke sayısında hem ekonomik hem de siyasal sebeplerle eksilmeler yaşanmıştır.

1 Regno d'Italia (İt.): İtalya Krallığı. 1861'de İtalya'nın birleşmesinden başlayarak 1946'da İtalya Cumhuriyeti'nin ilanına kadar devam eden krallık yönetimi.

2 Gülsen Sevinç Kaya, "Başyâver Şeker Ahmed Paşa ve Sarayın Yabancı Konukları," *Şeker Ahmed Paşa 1841-1907*, ed. Ömer Faruk Şerifoğlu ve İlonca Baytar (İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2008), 77.

3 Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Zeki Sönmez, *Türk İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2006)

4 Türkan Cantemur, "Türkiye-İtalya İlişkileri 1930-1950," 38. *Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler, 10-15 Eylül 2007* (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2012), 2:780.

5 Sabine Vogel, bienalin ilk 11 sergisine katılan Avrupa ülkelerinden *Kardeşler Birliği* olarak bahseder: Sabine B. Vogel, *Biennials-Art on a Global Scale* (Vienna: Springer, 2012), 29.

Ülkelerin *Venedik Bienali*'ne katılımı İtalya devletinin resmi davetiyle gerçekleştiği için araştırma içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun neden katılmadığı değil, neden davet edilmediğini sormak gerekli görülmüştür. Venedik Bienali Tarihi Arşivleri'nde (*ASAC: Archivio Storico delle Arti Contemporanee*) ve Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri'nde yapılan araştırma sonucunda Osmanlı Devleti'nin 1895 ve 1914 yılları arasında Venedik Bienali Uluslararası Sanat Sergileri'ne davet edildiğini gösteren bir belgeye rastlanmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir şekilde resmi bir bienal davetinin muhatabı olmadığı kesinlik kazanırken *Venedik Bienali*'nde yer almamasının öncelikli nedeni, resmi olarak davet edilmemiş olmasıyla açıklanmıştır. Fakat arşivlerde karşılaşılan bazı belgeler dolaylı yoldan bienal yönetiminin Osmanlı Devleti ile iletişime geçtiğini göstermiştir.

Bienal Yönetiminin Türk Makamlarından Tablo Talebi

Araştırmaya konu olan belgelerin ikisi Osmanlı Arşivlerinde yer almaktadır. Yazışmalar Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO) dâhilinde ve Osmanlı Devleti'nin 1891-1922 yıllarındaki son dönemine ait yazışmaların yer aldığı fon içerisinde bulunmuş, ilk defa gün yüzüne çıkarılarak araştırma içinde kullanılmıştır.

Ulaşılan 17 Mart 1914 tarihli ilk belgede *Venedik Bienali* yöneticilerinin Osmanlı Devleti'nden 1914 yılında gerçekleşecek *II. Venedik Bienali*'nde sergilenmek üzere bir tabloyu ödünç istedikleri görülür.⁶ Belgede sanatçısı *Ressam Denits* olarak belirtilen ve *Paris'in Concorde Meydanı*'nı gösterdiği ifade edilen tablo teşhir için istenmektedir ve yine verilen bilgiye göre sergiden hemen sonra tablo iade edilecektir. Konuyla ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlayan evrakın Latin Harflerine aktarılmış ve sadeleştirilmiş hâli şöyledir:

6 Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO) _004269_320130_002_001, 19 Rebî'ulâhîr 1332 (17 Mart 1914).

BEO_004269_320130_002_001

Bâb-ı Alî

Hâriciye Nezâreti

Umûr-ı Siyâsiyye Müdüriyet-i Umûmiyesi

Aded: 11-43811

Özet: Ressam Denits'in Saraydaki tablosuna dair
İtalya Sefareti'nin ricası

Sadrazam'ın yüce huzuruna,
Pek aşığı kulunuzun arz ettiğidir,

Ressam Denits'in eserlerinden olup Padişahın Sarayı'nda bulunan ve Paris'in Konkord Meydanı'nı resmeden tablonun Venedik şehrinde açılacak olan sergide teşhiri sergi idaresi tarafından arzu edilmektedir. Serginin yapılacağı yer kârgir, korunaklı emniyetli olduğu gibi bu tablonun sigorta edilerek, iade edilene kadar hiçbir tehlikeye maruz kalmaması için son derece itina edileceğine dair taahhütte de bulunulduğu İtalya Sefaretinden alınan yazıda bildirilmektedir. Bu hususta sayın padişahın izninin alınması için Başbakanlıkça gerekenin yapılması istenmektedir. Bahsi geçen serginin Frenklere mahsus (Miladi) Nisan'ın 15'inde açılmasının kararlaştırıldığı da ilave edilerek, mümkün olan en kısa zamanda bir cevap verilmesi ayrıca rica edildiğinden gerekenin yapılabilmesi Başbakanlığın görüşüne bağlıdır. Emir ve ferman velayet emiri hazretlerindir.

17 Mart 1914

(Fî 19 Rebi'ulâhir sene 1332 ve fî 4 Mart sene 1330)

Hariciye Nazırı Namına
(Dışişleri Bakanı Adına)
Müsteşar
(İmza)

Evraktan edindiğimiz bilgilere göre Sultan'ın Sarayı'nda adı *Denits* olarak geçen ressama ait bir tablo olduğu, tablonun *Paris'in Concorde Meydanı*'nı gösterdiği, tablonun Venedik şehrindeki sergide teşhir için sergi müdüriyeti tarafından istendiği, serginin miladi takvime göre 15 Nisan'da açılacağı, sergi dairesinin tablonun emniyetini taahhüt ettiği ve bu isteğin İtalya elçiliğinden resmî yazıyla bildirildiği açık şekilde aktarılmaktadır. Evrak, Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) adına müsteşar tarafından, bugün başbakanlık makamına denk gelen Sadrazam'a hitaben 17 Mart 1914 tarihinde yazılmıştır.

Konuyla ilgili Bab-ı Ali Evrak Odası Fonu içinde tespit edilen ikinci belgeyse ilk yazışmanın devamı niteliğindedir. 19 Mart 1914 tarihli ikinci evrak, bu defa Dâire-i Sadâret Kaleminden (Başbakanlık Kaleminden), Hazine-i Hümayun Kethüdalığına (Hazine Sekreterliğine) gönderilir.⁷ İlk evraktan 2 gün sonra kaleme alındığı görülen yazışmada, konu ilk evrakta anlatıldığı şekilde ve aynı detayda Hazine Sekreterliğine nakledilir. 19 Mart 1914 tarihli ikinci evrakın birebir Latin Harflerine aktarılmış ve sadeleştirilmiş hâli şöyledir:

BEO_004269_320130_001_001

Dâire-i Sadâret Kalemi (Başbakanlık Kalemi)

Şube: 1

1234

Tarih: 21 Rebî'ulahir 1332 – 6 Mart 1329 - (19 Mart 1914)

Hazine-i Hümayun Kethüdalığına, (Hazine Sekreterliğine)

Ressam Denits'in eserlerinden olup Padişahın Saray'ında bulunan ve Paris'in Konkord Meydanını gösteren tablonun Frenklere mahsus (Miladi) Nisan'ın 15'inde Venedik şehrinde açılması kararlaştırılan sergide sergilenmesi sergi müdüriyeti tarafından arzu edilmektedir. Serginin yapılacağı yer kârgir, korunaklı ve emniyetli olduğu gibi tablonun korunmasına ayrıca itina edileceğine dair taahhütte bulunulduğu İtalya Sefaretinden bildirilmiş ve mümkün olan sürat ile cevap verilmesi rica olduğu Dışişleri Bakanlığı makamından bildirildiğinden, konu hakkında Hazine'nin mütalaalarının acilen bildirilmesi.

Müsteşar hazretlerinin görüşleri doğrultusunda.

⁷ Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)_004269_320130_001_001, 21 Rebî'ulahir 1332 (19 Mart 1914). Belgedeki Hicri 21 Rebî'ulahir 1332 tarihi, Miladi 19 Mart 1914 gösterirken, yanına alınmış nota yazan Rumi 6 Mart 1329 tarihi, Miladi 19 Mart 1913 tarihini vermektedir. Rumi tarihte sene başlangıcı Mart olduğu için sene değişimlerinde bir önceki senenin yanlışlıkla yazılması, belgelerde çok sık karşılaşılan katiplerin kalem hatasını akla getirir. Bu belgedeki Rumi tarihte yapılan hata, sene geçişinde yapılmış bir kalem hatası olarak yorumlanabilir.

- Sergi dairesinin (bienal yetkililerinin) tablonun emniyetini taahhüt ettiği,
- Tablo isteğinin İtalya elçiliğinden resmî yazıyla bildirildiği,
- Sürat ile isteğe cevap beklendiği,
- Yazışmaların 17 Mart ve 19 Mart 1914 tarihlerinde gerçekleştiği,
- 17 Mart 1914 tarihli ilk evrakın; *Hariciye Nezaretinden (Dışişleri Bakanlığmdan), Sadrazam'a (Başbakanlığa)* gönderildiği,
- 19 Mart 1914 tarihli ikinci evrakın ise; *Dâire-i Sadâret Kalemi'nden (Başbakanlık Kaleminden), Hazine-i Hümayun Kethüdalığına (Hazine Sekreterliğine)* gönderildiği anlaşılmaktadır.

Konuya ilişkin araştırma, merkezi Venedik'te bulunan Venedik Bienali Tarihi Arşivleri'nde (ASAC) sürdürülmüş ve Osmanlı Arşivleri'nde bulunan belgelerin bienal arşivlerindeki karşılığı aranmıştır.⁸ İstanbul İtalya Büyükelçisi *Camillo Garroni Carbonara*⁹ üzerinden yürütülen araştırmada ilgili yıla ait mektup kopyaları arasında telgrafla gönderilmek üzere kaleme alındığı düşünülen üçüncü belgeye ulaşılmıştır.¹⁰ Bienal arşivlerindeki 12 Mart 1914 tarihli belgenin, Osmanlı Arşivlerinde erişilen 17 Mart ve 19 Mart 1914 yazışmalarından önce olduğu anlaşılmaktadır.

Venedik Bienali Arşivlerinde bulunan 12 Mart 1914 tarihli belgenin kaşesi, “... *Esposizione Int. D'arte, 12 Mar. 1914*” olarak okunmaktadır ve notta İtalyanca olarak şu sözler kaleme alınmıştır:¹¹

“*Sua Eccellenza marchese Garroni
Ambasciatore Italia Costantinopoli,
Prego Vostra Eccellenza farmi saphere
De quadro De Nittis concesso. Grazie.*”

Fradeletto”

8 Araştırmanın yürütüldüğü tarihte Türk ve İtalyan konsolosluk/elçilik arşivlerinin araştırmacıya kapalı olduğunu, Türk elçiliklerinin T.C. Dışişleri Bakanlığına bağlı olup, Dışişleri Bakanlığının arşivini Devlet Arşivlerine devretmediğini belirtmek yerinde olacaktır. Dışişleri Bakanlığı kendi arşivini oluşturmak amacıyla çalışmalarını kendi kurumu dâhilinde sürdürmektedir.

9 Camillo Garroni Carbonara (1852-1935) 21 Temmuz 1911-Ağustos 1915 yılları arasında İtalya İstanbul Büyükelçiliği, Eylül 1920 tarihine kadar ise İtalya Yüksek Komiseri olarak İstanbul'da görev yapar. 1922 yılıyla Lozan Antlaşması'nın imzalandığı 24 Temmuz 1923 tarihlerine kadar İtalyan heyetinin başında yer alır. Lozan Antlaşması'nı İtalya adına imzalayan kişidir. İsmi yayınlarda Marki Garroni veya Marki Camille Garroni olarak yer alır. Bkz. Senato della Repubblica, Camillo Garroni Carbonara, Fascicolo Personale, Erişim 31 Mayıs 2017. <http://notes9.senato.it/web/senregno.nsf/643aea4d2800e476c12574e50043faad/80b726f264f4fa174125646f005c08f9?OpenDocument>

10 Archivio Storico delle Arti Contemporanee (ASAC), Lettere serie 145, Varia 1914, Fondo Storico, Scatole Nere Copia. La Biennale di Venezia.

11 Bienal Genel Sekreteri Antonio Fradeletto'nun 12 Mart 1914'te İstanbul'daki İtalya Büyükelçisi'ne De Nittis tablosunu sorduğu belge Venedik'teki bienal arşivlerinde yer almaktadır: ASAC, Lettere, serie 145, Varia 1914, Fondo Storico, Scatole Nere Copia. La Biennale di Venezia.

Telgraf notu Türkçeye şu şekilde tercüme edilmiştir:

“Sayın Ekselans¹² Marki¹³ Garroni
İstanbul İtalya Büyükelçisi,
Ekselanslarının De Nittis’in resmini ödünç vereceğinden,
Lütfen beni haberdar edin. Teşekkürler:

Fradeletto”

Kaşe: “...Uluslararası Sanat Sergisi, 12 Mart 1914”

Her iki ülkenin arşivlerinde ulaşılan evrakları sıraya koyduğumuzda, tablonun talep edilmesine ilişkin yazışma trafiği belirginleşir: İlk yazışma İstanbul’da İtalya Büyükelçiliği görevini sürdüren *Camillo Garroni Carbonara*’ya 12 Mart 1914 tarihinde, Bienal Genel Sekreteri *Antonio Fradeletto* tarafından gönderilir. Fakat telgraf notu olduğu düşünülen bu kısa yazışmanın hatırlatıcı olarak gönderildiği, asıl talebin telgraftan önceki bir tarihte büyükelçiye bildirildiği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla 12 Mart 1914 tarihinde hatırlatma notunu alan İstanbul’daki İtalya Büyükelçisi, Venedik Bienali Genel Sekreterinden gelen talebi Osmanlı Devleti’nin *Hariciye Nezareti*’ne iletmiş görünmektedir. Tablo talebini alan Hariciye Nezareti, 17 Mart 1914 tarihinde konuyu direkt olarak sadrazama yönlendirir. İki gün sonra 19 Mart tarihinde, *Dâire-i Sadâret Kalemi* tablonun istendiğini *Hazine Sekreterliğine* yazar. Belgedeki unvanıyla *Hazine-i Hümayun Kethüdalığı* saraya giren ve çıkan eşyalardan birinci derecede sorumludur¹⁴ ve burada tablonun sahibi olan kurum konumundadır.

17 Mart 1914 tarihli belgede “*Bu hususta sayın padişahın izninin alınması için Başbakanlıkça gerekenin yapılması*” istenmektedir. Dönemin padişahı V. Mehmet Reşad, Sadrazamıysa Said Halim Paşa’dır.¹⁵ Fakat araştırma sonucunda 17 Mart ve 19 Mart 1914 tarihli belgelere veya *Büyükelçi Garroni*’nin talebine cevap verildiğine dair herhangi bir belgeye arşivlerde ulaşılamamıştır.

Osmanlı Arşivlerinde erişilen bilgilerin, Venedik Bienali Arşivlerinde doğrulandığı bir diğer konuya tablonun sergileneyeceği 1914 yılı bienalinin açılış tarihidir. *Venedik Şehri II. Uluslararası Sanat Sergisi*, Hariciye Nezaretinin 17 Mart tarihli belgesinde geçtiği gibi; “*miladi takvime göre 15 Nisan 1914 tarihinde*” açılmış ve 31 Ekim 1914 tarihinde sona ermiştir.¹⁶

12 Excellence (*Fr*): Bakanlık ve elçilikten başlayarak cumhurbaşkanlığına kadar yükselen, yüksek makam sahibi yabancılara verilen şeref unvanı.

13 Marquis (*Fr*): Bazı Batı devletlerinde kont ile dük arasındaki bir soyluluk unvanı.

14 Savaşlarda ele geçirilen kıymetli ganimetlerden padişahın değerli eşyalarına kadar farklı türde değerli eşyalar Hazine-i Hümayun Kethüdalığı sorumluluğunda bulunmaktaydı.

15 Sadrazam Said Halim Paşa (1864-121) 12 Haziran 1913 ile 3 Şubat 1917 tarihleri arasında, İttihat ve Terakki Partisi; Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşaların yönetiminde etkin olduğu bir dönemde sadrazamlık yapmıştır.

16 ASAC datı, Manifesto della XI. Esposizione Internazionale d'Arte della città di Venezia (1914), Fototeca, Erişim 11 Ağustos 2017. <http://asac.labiennale.org/it/documenti/fototeca/ava-ricerca.php?scheda=217680&p=1>

G. 3. 1914 Yılı Venedik Şehri, 11. Uluslararası Sanat Sergisi Afişi, Sezanne Augusto. (<http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/H0110-02328/>)

Osmanlı Arşivlerinde bulunan belgelerdeki yazılışıyla *Ressam Denits*'e ait *Concorde Meydanı* isimli tablonun ve *1914 Venedik Bienali*'nde yer alıp almadığı bienal arşivlerinde araştırılmış, *Denits* adıyla değil fakat ressam *Giuseppe De Nittis* adına 1914 yılında bienalin bir retrospektif sergi düzenlendiğine dair kayıtlara ulaşılmıştır.¹⁷ Diğer taraftan her iki ülkenin sanat tarihi kaynaklarında *Denits* isminde bir ressam olmayışı, arşivlerde eseri talep edilen sanatçının aslında *Giuseppe De Nittis* olduğunu ve İtalyan sanatçının isminin evraklara Türkçe okunduğu gibi yazıldığını göstermiştir. Nitekim *Fradeletto* imzalı 12 Mart tarihli evrakta ressamın adı *De Nittis* olarak kullanılmıştır.¹⁸

Yazışmalardan “sultanın sarayında” olduğunu öğrendiğimiz tablonun yeri belirtilmemiştir. Fakat Mart 1914'te saray olarak Dolmabahçe Sarayı'nın kullanılıyor oluştundan hareketle¹⁹ belgede adı geçen eserin o tarihte Dolmabahçe Sarayı'nda olduğu ve saray koleksiyonunda bulunduğu varsayılarak, araştırma saray koleksiyonuna yönlendirilmiştir.²⁰ Nihayetinde *Giuseppe De Nittis*'e ait *Paris Concorde Meydanı*

17 ASAC dati, Mostra Retrospettiva di Giuseppe de Nittis - Sale 37-38, Arti Visive, Annali 1914, 11. Esposizione Internazionale d'Arte della Città di Venezia, Erişim 11 Ağustos 2017. <http://asac.labiennale.org/it/passpres/artivisive/annali.php?m=222&s=2399&c=eo>

18 ASAC, Lettere serie 145, Varia 1914, Fondo Storico, Scatole Nere Copia. La Biennale di Venezia.

19 Sultan V. Mehmet Reşad (1909-1918) 10 Mayıs 1909 günü Padişah olarak tahta geçer geçmez ilk icraat olarak ikamet sarayını değiştirir. Abdülhamid'in ikamet sarayı olan Yıldız Sarayı'ndan ayrılır ve Dolmabahçe Sarayı'na yerleşir.

20 Türkiye'nin ilk resim koleksiyonuna ev sahipliği yapan Dolmabahçe Sarayı koleksiyonunda yer alan eserler, Cumhuriyet Dönemi'nde farklı tarihlerinde Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Topkapı Sarayı, Askeri Müze, Deniz Müzesi ve İstanbul Resim Heykel Müzesi gibi çeşitli kurumlara devredilmiştir. Bkz. Gülşen Sevinç Kaya, “Dolmabahçe Sarayı İçin Goupil Galerisi'nden Alınan Resimler,” *Osmanlı Saray Koleksiyonundan*, ed. Ömer Taşdelen ve İlona Baytar (Abu Dhabi: Dar Al Fajr Printing Press, 2006), 79.

isimli tabloya Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Sanat Koleksiyonu'nda ulaşılmıştır. Bahsi geçen eser günümüzde TBMM Millî Saraylar Koleksiyonu'na kayıtlı bulunmaktadır.²¹ *Giuseppe De Nittis* (1846-1884) adına yapılacak bir retrospektif sergi için istendiği tespit edilen 1875 tarihli *Paris Concorde Meydanı* tablosu 59x84 cm. ölçülerinde olup tuval üzerine yağlıboya'dır.

G. 4. *Paris Concorde Meydanı Tablosu*, Giuseppe De Nittis, 1875.
(Cumhurbaşkanlığı Sanat Koleksiyonu Kitabı Cilt I, 153)

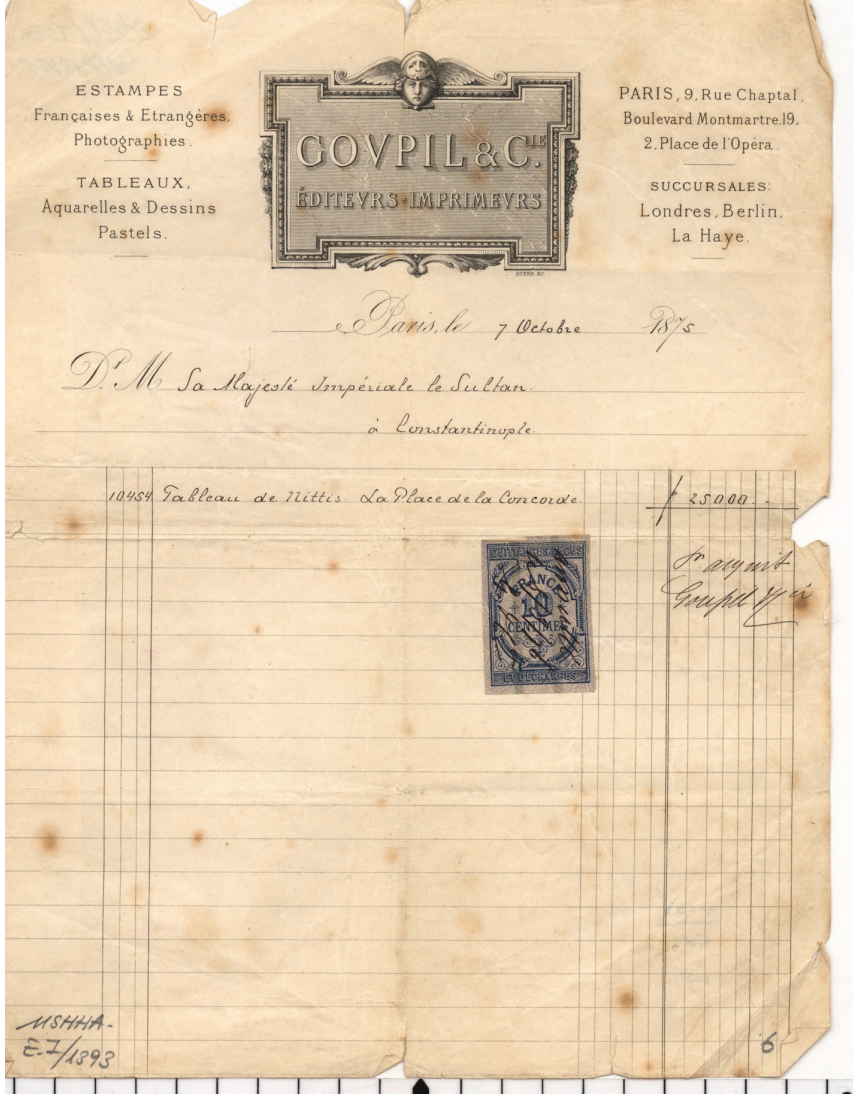
Tablo saray tarafından 7 Ekim 1875 tarihinde Goupil Galerisi'nden 25.000 franka satın alınmış ve eser 1932 yılında Cumhurbaşkanlığı'na devredilmiştir.²² Saray koleksiyonlarıyla ilgili çalışmalar yürüten Gülsen Sevinç Kaya makalesinde yer verdiği bilgilere göre *Paris Concorde Meydanı* isimli tablonun faturası Hazine-i Hassa Arşivi-ndeki faturalar arasında yer almaktadır.²³ İlgili fatura, yine aynı araştırmacı tarafından yayına hazırlanan *Millî Saraylar Tablo Koleksiyonu* isimli kitapta yayınlanmıştır.²⁴

21 *Cumhurbaşkanlığı Sanat Koleksiyonu Kitabı*, ed. Ömer Faruk Şerifoğlu (İstanbul: Cumhurbaşkanlığı Yayınları, 2014), 1:153.

22 Kaya, "Dolmabahçe Sarayı İçin Goupil Galerisi'nden Alınan Resimler," 79.

23 Kaya, "Dolmabahçe Sarayı İçin Goupil Galerisi'nden Alınan Resimler," 79.

24 *Millî Saraylar Tablo Koleksiyonu*, ed. Gülsen Sevinç Kaya (İstanbul: TBMM Millî Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 2010), 30. İlgili belgeler bugün Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinde bulunmaktadır.

G. 5. Ressam De Nittis'in Paris Concorde Meydanı Tablosuna Ait 1875 Tarihli Fatura, MSA Evrak-1 1393. (Millî Saraylar Tablo Koleksiyonu, 30)

Faturanın bulunduğu arşivin Hazine-i Hassa arşivi olması, tablo yazışmalarının Hazine-i Hümayun Kethüdalığına yönlendirilmesi, bize ayrıca tablo için istenen izin de doğrudan Sultan'ın rızasıyla olabileceğini göstermektedir.²⁵ Hem Osmanlı Arşivlerindeki yazışmalarda izin için başvuru alan kişi ve kurumlar hem de Bienal Genel Sekreteri *Fradeletto*'nun 12 Mart 1914 tarihli telgrafında geçen “*Ekselanlarının De Nittis'in resmini ödünç vereceğinden lütfen beni haberdar edin*” cümlesi, izni istenen

²⁵ Hazine-i Hassa, diğer adı ile Hazine-i Enderun, Osmanlı Devleti maliyesine bağlı, padişahlarının şahsi gelir ve gider işlerine bakan teşkilattır.

kişinin Sultan V. Mehmed Reşad²⁶ olduğunu doğrulamaktadır. Fakat arşivlerde Sultan Mehmed Reşad'ın saltanatı döneminde (1909-1918) izninin alındığını gösterir bir belgeye rastlanmamıştır.

Sergi için talep edilen tablo Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) saray koleksiyonuna kazandırılmıştır. Sultan Abdülaziz, Avrupa'yı ilk defa diplomatik amaçla ziyaret eden Osmanlı hükümdarıdır. Hatta *1867 Paris Uluslararası Sergisi*'ne şeref konuğu olarak katılmıştır.²⁷ Dolayısıyla Sultan Abdülaziz Avrupa'nın sanat ortamını yerinde görme imkânı bulduğu ve edindiği izlenimlerin plastik sanatlar açısından cesur adımların atılmasında etkili olduğu söylenebilir.²⁸ Bu dönemde saraya önemli resim alımları yapılmış, tablo siparişleri verilmiş ve Sultan Abdülaziz kendi koleksiyonunu oluşturmaya başlamıştır. Bir diğer taraftan *Giuseppe de Nittis* gibi Barbizon Okulu²⁹ ile doğrudan ya da dolaylı ilişkisi bulunan ressamalara ait tabloların Osmanlı sarayında bulunmasının tesadüf olmadığını, 19. yüzyılda bu ressamların Goupil Galerisi'nin sunduğu sanat piyasasında önemli bir yere sahip olduğunu da vurgulamak gerekir.³⁰

Ressam *Giuseppe de Nittis*'e odaklandığımızdaysa kendisinin İtalya'da *Paris Salon* resmi ile empresyonizmi birleştiren önemli ressamlarından biri olduğu görülür. De Nittis, 1867'de Paris'e taşınmış ve aradığı başarıyı 1874'te *Che freddo! (Freezing!)* tablosuyla elde etmiştir. Ressamın hem Paris'te adını duyurmuş olması hem de İtalya'nın ulusal sanatçı grubu *Macchiaioli* içinde yer alması nedeniyle, bienal komitesinin *De Nittis* adına bir retrospektif düzenleme isteği anlaşılır olmaktadır. Bienal yönetimi dünyanın farklı ülkelerinde bulunan sanatçıya ait tabloları sergiye dâhil etmek istemiş, Rusya, Fransa, İngiltere ve Türkiye gibi ülkelerdeki *De Nittis* tabloları için istekte bulunmuş, bu ülkelerden Rusya, Fransa ve İngiltere ellerindeki *De Nittis* tablolarını sergiye göndermişlerdir. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun talep edilen tabloyu göndermediği ve *Concorde Meydanı* isimli tablonun *De Nittis Retrospektif Sergisi*'nde sergilenmediği Venedik Bienali Arşivlerindeki belgelerden anlaşılmaktadır.³¹

Sonuç olarak tablonun *Venedik Bienali*'ne gönderilmeyişinde, Trablusgarp Savaşı sonrası Osmanlı ile İtalya arasında başlayan gerilimli sürecin ve İtalya ile kötüle-

26 Sultan Reşad veya V. Mehmet (1844-1918) II. Mahmut'un torunu, Abdülmecid'in üçüncü oğludur. Babası Abdülmecid'ten sonra amcası Abdülaziz'in saltanatında veliyah olarak kalmış ve ağabeyi II. Abdulhamid'in 31 Mart 1909'da tahttan indirilmesiyle 65 yaşındayken İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin desteğiyle tahta çıkarılmıştır. 1909 yılında başlayan saltanatı 1918 tarihindeki vefatına kadar sürmüştür.

27 Kaya, "Dolmabahçe Sarayı İçin Goupil Galerisi'nden Alınan Resimler," 69.

28 Kaya, "Dolmabahçe Sarayı İçin Goupil Galerisi'nden Alınan Resimler," 69.

29 Barbizon Okulu adını 19. yüzyılda Paris'in Fontainebleau yakınındaki Barbizon isimli bir köye ressamlar grubunun yerleşmesiyle almıştır. Bu ressamların ürettikleri eserler, 1830 yılında Barbizon Okulu adıyla anılmaya başlamış, sanatçıları romantik manzara resimleri yapmış ve izlenimci resime öncülük etmişlerdir.

30 Kaya, "Dolmabahçe Sarayı İçin Goupil Galerisi'nden Alınan Resimler," 75.

31 ASAC datı, Mostra Retrospectiva di Giuseppe de Nittis.

şen siyasi ilişkilerin etkili olduğu tahmin edilmektedir. *De Nittis* tablosunun istendiği 1914'ün Mart ayına daha yakından bakacak olursak o dönemde Said Halim Paşa sadrazamlığındaki Osmanlı hükümetinin ciddi siyasi meselelerle meşgul olduğu görülür. Tablonun istendiği 12 Mart, 17 Mart ve 19 Mart 1914 tarihlerinde Said Halim Paşa hükümeti Balkan Savaşları sonrasında Rumeli'de işgal edilen toprakları geri almakla uğraşmaktadır. Bulgaristan ile 29 Eylül 1913 tarihinde *İstanbul Antlaşması* imzalanmış, Edirne ve Kırklareli zorlukla geri alınmış, akabinde 27 Kasım 1913'te Yunanistan ile *Atina Antlaşması* ve 14 Mart 1914'te Sırbistan ile *İstanbul Antlaşması* imzalanmıştır.³² Osmanlı Devleti için o tarihlerde gündemin kritik konularından biri de Balkan savaşları sonrası birtakım anlaşmalar imzalamaya çalışan İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya ve İtalya devletleriyle ilgilidir.³³ Bu dönem Osmanlı Devleti'nin sürdürdüğü notalar ve yaptığı antlaşmalarla kendini siyasi olarak korumaya çalıştığı, karışık ve yoğun bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ayrıca tablonun istenmesinden sadece 5 ay sonra 2 Ağustos 1914 tarihinde, Osmanlı kendisini İttifak Devletleri ile birlikte I. Dünya Savaşı'na sokacak olan *Türk-Alman İttifak Anlaşması*'ni imzalamıştır. Aynı gün imparatorlukta seferberlik ve sıkıyönetim ilan edilir. Osmanlı İmparatorluğu artık Almanya ile müttefik olarak I. Dünya Savaşı'na girmiştir. Bu tarihten sonra I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İtalya ve Osmanlı ilişkileri çok açık şekilde kötüleşir. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nu *Venedik Bienali* sergilerine davet edilmemesinde ve *Ressam De Nittis*'e ait tablonun sergiye ödünç verilmemesinde, siyasi sebeplerin belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Antonio Fradeletto ve Bienal Yönetiminin Politikası

Konuyu detaylandığımızda tablonun ödünç istenmesinde imzası bulunan (Antonio) *Fradeletto*, tarihi bir figür olarak öne çıkar. Fradeletto, 1895 ile 1919 arasında uzun süre Bienal Genel Sekreterliği görevini yürütmüş, 1899-1914 yılları arasında sergi komiseri ve jüri olarak çeşitli görevlerde bulunmuştur.³⁴ Fakat *Antonio Fradeletto* gibi bienal yöneticileri, demokratik bir seçim ortamı sunmadıkları ve *Venedik Bienali*'ni kendi tercihlerine göre yönlendirdikleri konusunda sıkça eleştirilmişlerdir.³⁵ Aynı zamanda İtalya'nın dış ilişkilerinin, bienale davet edilecek ülke seçiminde etkiye bulunduğu kabul edilmektedir. 1900 ile 1909 yılları arasında İtalyan parlamentosu üyesi olan ve 1920'de senatör seçilen Fradeletto, İtalya'nın Balkanlar üzerindeki isteklerini elde etmek için Rusya'yı bienale dâhil etmiş ve iyi ilişkiler kurmak için

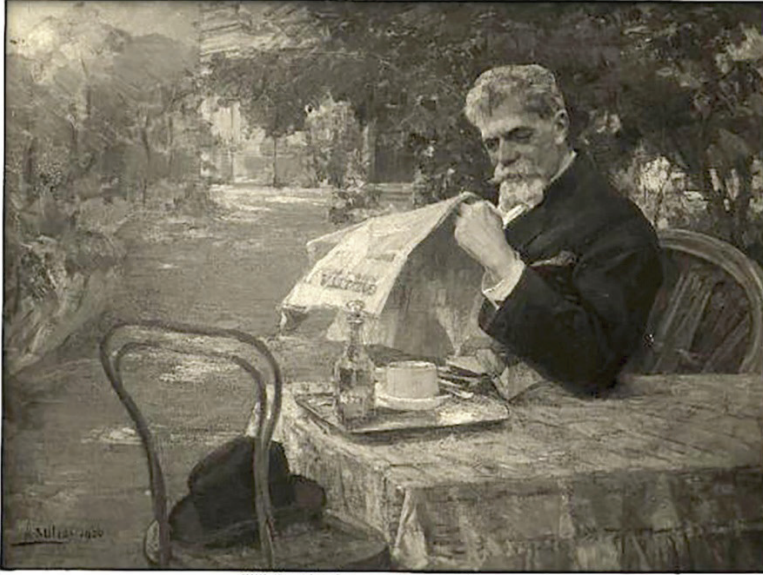
32 M. Hanefi Bostan, *Bir İslamcı Düşünür Said Halim Paşa* (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1992), 37-38.

33 Bu antlaşmalar Osmanlı'nın doğu vilayetleriyle ilgili ıslahat meselelerini içermekte olup, iktisadi imtiyazlar elde etmeyi amaçlayan antlaşmalardır.

34 ASAC datı, Antonio Fradeletto, Persona, Ruoli. Erişim 11 Kasım 2018. <http://asac.labiennale.org/it/ricerca/ricerca-persona.php?p=368470&c=r>

35 Matteo Bertelé, "Between Barbarians and Cosmopolitans, Russia in Venice, 1895-1914," *Russian Artists at the Venice Biennale* (Centro Studi Sulle Arti Della Russia, 2013), 36.

çaba göstermiştir.³⁶ Özellikle bienal yöneticilerinin sanatla ilgilenen fakat siyasi karakterler olmasından ve İtalyan senatosunda aktif görev almalarından dolayı *Venedik Bienali*'nin İtalya'nın dış politikasını yönlendirmede bir araç olarak kullanıldığı konusunda sanat tarihçileri birleştirmektedir.³⁷

XVII Esposizione Internazionale d'Arte di Venezia
ALBANOVA, ROMA - Istituto di S. R. il Sommo Antonio Fradeletto
Esp. Firenze - Venezia

G. 6. Senatör Antonio Fradeletto'nun Portresi, Alessandro Milesi.

(<http://www.lombardiabeniculturali.it/fotografie/schede/IMM-3a010-000365/>)

Diğer bir taraftan Antonio Fradeletto'nun sadece katılacak ülkeler üzerinde değil, sergilenecek eserler konusunda da belirleyici olduğu görülür. Fradeletto gibi bienal yöneticileri, 1895 ile 1914 yılları arasında Paris, Münih ve Viyana'daki sergileri ziyaret etmiş, dönemin sanatçı ve eserlerini yakından takip etmişlerdir.³⁸ Klasik sanat tutkunu olan Fradeletto 1907'de Paris'teki *Sonbahar Salonu*'nu (*Salon d'Automne*) görmüş, sergideki modern eserleri sert, ağır bir dille eleştirmiş ve *Venedik Bienali*'ne davet edilecek sanatçı ve eserleri bizzat kendisi belirlemiştir.³⁹ Fradeletto'nun bu tutumundan dönemin avangard ve izlenimci eserlerine sıcak bakmadığı düşünülmektedir. Dönemin belgelerine göre Fradeletto, bienal üzerinde sert bir diktatörlük kurmuş,⁴⁰ sergiye kabul etmediği eserleri "*feci şekilde vasat*" olduklarını belirterek

36 Bertelé, "Between Barbarians and Cosmopolitans, Russia in Venice, 1895-1914," 36.

37 Bertelé, "Between Barbarians and Cosmopolitans, Russia in Venice, 1895-1914," 36.

38 "Letter from Sergei Diaghilev to Elizabeth Greffulhe, 12 January 1907," La Biennale di Venezia, ASAC, FS SN 23. Fasc., Aktaran: Bertelé, *Russian Artists at the Venice Biennale*, 35.

39 "Letter from Sergei Diaghilev to Elizabeth Greffulhe, 12 January 1907," 35.

40 Daniele Ceschin, *La "voce" di Venezia: Antonio Fradeletto e l'organizzazione della Cultura tra Otto e Novecento*. (Padua: 2001), 9. Aktaran: Bertelé, *Russian Artists at the Venice Biennale*, 36.

geri çevirmiştir.⁴¹ Bugün Fradeletto'nun sanatsal tercihleriyle oluşturulan 1912 öncesi *Venedik Bienalleri, arriére-garde*⁴² terimiyle tanımlanmakta ve Paris'teki *Salon Sergileri*'nin birer artçısı, tipik birer örneği olarak değerlendirilmektedir.⁴³ Dolayısıyla Fradeletto'nun yönetimde olduğu tarihlerde *Venedik Bienali* sergileri için yaptığı seçimler, kendi sanatsal beğenisiyle sınırlı kalmış görünmektedir.

Sonuç

Tüm bu bilgiler ışığında Osmanlı'nın Dünya Fuarları'nın Güzel Sanatlar Sergileri'ndeki etkinliğine rağmen, 1895 ile 1914 arasında *Venedik Bienali*'ne neden davet edilmediği anlaşılır olmaktadır. *Venedik Bienali*'ni tasarlayan Antonio Fradeletto gibi isimlerin ilgilerini Paris'in *Salon Sergileri*'ne yönlendirmiş olması, üslup olarak Paris Salonlarındaki klasik ve romantik sanatın ustalarına gösterdikleri alaka, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki resim üretimini dışlamış görünmektedir. Buna ek olarak Venedik Bienali'nin Osmanlı İmparatorluğu'yla ilişkileri araştırılırken belgelerde karşımıza çıkan Antonio Fradeletto, İtalya'nın dış politikasını bienal üzerinde uygulayan bir isim olarak öne çıkar. Bu dönemde İtalya'nın da Osmanlı İmparatorluğu'yla iyi ilişkiler tesis etme gayesi taşımaması, duruma uygun olarak Fradeletto'nun idaresindeki bienal yönetiminin, iktidarın siyasi yönelimlerine uygun davranması, Osmanlı İmparatorluğu'nun *Venedik Bienali*'ne davet edilmeme nedenleri arasında ilk sırada yer alır. Tablonun istenmesinden beş ay sonra başlayan I. Dünya Savaşı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla iki ülke arasındaki bu verimsiz dönem kapanır. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti için de durum ilk yıllarda farklı olmayacaktır.⁴⁴ İkili ilişkilerde normalleşme ancak II. Dünya Savaşı'nın ardından başlar. Savaş sonrası izlenen yeni politikaların bir sonucu olarak *Venedik Bienali* yönetimi de izlediği politikayı değiştirecek, Türkiye ilk kez 1948 yılında *Venedik Bienali*'ne resmî kanallar aracılığıyla davet edilecektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu makale "Venedik Bienali'nde Türkiye" başlıklı doktora tezinden üretilmiş olup, YTÜ BAP Koordinasyon Birimi tarafından finansal destek almıştır (Proje No:3099).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This article "Venice Biennale in Turkey" was produced from the doctoral thesis and it was financially supported by the Yıldız Technical Scientific Research Project Coordination Unit (Project number: 3099).

---

41 "Letter from Antonio Fradeletto to Giulio Melegari, 19 February 1907," La Biennale di Venezia, ASAC, FS, CL 62, f.205. Aktaran: Bertelé, *Russian Artists at the Venice Biennale*, 36.

42 Arrière-garde (Fr.): Artçı.

43 Enzo Di Martino, Paolo Rizzi, *Storia della Biennale 1895-1982* (Milan: 1982), 23. Aktaran: Bertelé, *Russian Artists at the Venice Biennale*, 35.

44 Aynur Gürlemez Arı, "Venedik Bienali'nde Türkiye" (Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019), 97-104.

Kaynakça / References

- Archivio Storico delle Arti Contemporanee (ASAC), Lettere serie 145, Varia 1914, Fondo Storico, Scatole Nere Copia. La Biennale di Venezia.
- ASAC dati, Antonio Fradeletto, Persona, Ruoli. Erişim 11 Kasım 2018. <http://asac.labiennale.org/it/ricerca/ricerca-persona.php?p=368470&c=r>
- ASAC dati, Manifesto della XI. Esposizione Internazionale d'Arte della Città di Venezia (1914), Fototeca, Erişim 11 Ağustos 2017. <http://asac.labiennale.org/it/documenti/fototeca/ava-ricerca.php?scheda=217680&p=1>
- ASAC dati, Mostra Retrospettiva di Giuseppe de Nittis - Sale 37-38, Arti Visive, Annali 1914, 11. Esposizione Internazionale d'Arte della Città di Venezia, Erişim 11 Ağustos 2017. <http://asac.labiennale.org/it/passpres/artivisive/annali.php?m=222&s=2399&c=eo>
- Bertelé, Matteo. "Between Barbarians and Cosmopolitans, Russia in Venice, 1895-1914." *Russian Artists at the Venice Biennale*, 32-43. Centro Studi Sulle Arti Della Russia, 2013.
- Bostan, M. Hanefi. *Bir İslamcı Düşünür Said Halim Paşa*. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1992.
- Cantemur, Türkan. "Türkiye-İtalya İlişkileri 1930-1950." 38. *Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler*, 10-15 Eylül 2007. C. 2, 779-813. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2012.
- Cumhurbaşkanlığı Sanat Koleksiyonu Kitabı Cilt I*, ed. Ömer Faruk Şerifoğlu. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı Yayınları, 2014.
- Gürlemez Arı, Aynur. "Venedik Bienali'nde Türkiye." Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019.
- Lombardia Beni Culturali. XI. Esposizione Internazionale d'Arte, Venezia 1914. Erişim 11 Ağustos 2017. <http://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede/H0110-02328/>
- Lombardia Beni Culturali, Alessandro Milesi, Ritratto di S. E. il Senatore Antonio Fradeletto, Erişim 11 Ağustos 2017. <http://www.lombardiabeniculturali.it/fotografie/schede/IMM-3a010-0003656/>
- Millî Saraylar Tablo Koleksiyonu*. Ed. Gülşen Sevinç Kaya. İstanbul: TBMM Millî Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Senato della Repubblica, Camillo Garroni Carbonara, Fascicolo Personale, Erişim 31 Mayıs 2017. <http://notes9.senato.it/web/senregno.nsf/643aea4d2800e476c12574e50043faad/80b726f264f4fa174125646f005c08f9?OpenDocument>
- Sevinç Kaya, Gülşen. "Dolmabahçe Sarayı İçin Goupil Galerisi'nden Alınan Resimler." *Osmanlı Saray Koleksiyonundan*. Ed. Ömer Taşdelen ve İlona Baytar, 69-83. Abu Dhabi: Dar Al Fajr Printing Press, 2006.
- Sevinç Kaya, Gülşen. "Başyâver Şeker Ahmed Paşa ve Sarayın Yabancı Konukları." *Şeker Ahmed Paşa 1841-1907*. Ed. Ömer Faruk Şerifoğlu ve İlona Baytar, 71-79. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2008.
- Sönmez, Zeki. *Türk İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2006.
- Vogel, Sabine B. *Biennials-Art on a Global Scale*. Vienna: Springer, 2012.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)004269_320130_001_001, 21 Rebi'ulahir 1332 (19 Mart 1914).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)004269_320130_002_001, 19 Rebi'ulâhir 1332 (17 Mart 1914).